

Berislav Čović

Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
berislavc@gmail.com

Recepcija misli španjolskog filozofa Joséa Ortege y Gasseta u Hrvatskoj – preliminarni izvidi

Sažetak

Ovim radom želimo ponuditi uvid u problematiku, kako filozofsku tako i bibliografsku, recepcije misli Joséa Ortege y Gasseta, jednog od najvažnijih mislilaca Europe u dvadesetom stoljeću, ali istovremeno ukazati i na slabost recepcije filozofije Ortege y Gasseta u Hrvatskoj. Smatramo da izrada rada prema načelu recepcije u jednom jeziku i užem tematskom sklopu bibliografskih jedinica odgovora potrebi početka rada na istraživanju utjecaja Ortegine misli na filozofiju u Hrvatskoj.

Ključne riječi

José Ortega y Gasset, hrvatska filozofija, recepcija, prijevodi izvornika

Uvod

U ovom radu¹ nastojimo dati preliminarni uvid u recepciju djela španjolskog filozofa Joséa Ortege y Gasseta u Hrvatskoj. Svjesni smo da bi za čvršće zaključke o recepciji Ortege y Gasseta u Hrvatskoj bilo potrebno intenzivnije istraživanje i ekstenzivniji popis bibliografskih jedinica u kojima se autori osvrću na Ortegu y Gasseta. Stoga ističemo da su naše ambicije bile skromne, orijentirane tek na djela Ortege y Gasseta koja su prevedena na hrvatski jezik te na najuočljivije članke u kojima se hrvatski autori, mahom filozofi, bave njegovim djelima. Na toj istraživačkoj podlozi otkrili smo nekoliko konceptualnih određenja kojima smo se vodili u izradi ovog rada.

Prvo, ustanovili smo da sustavne recepcije filozofije Ortege y Gasseta u Hrvatskoj nema, ali smo naišli na brojna referiranja na njegovo djelo, premda su ona uglavnom ograničena na *marginalijske* primjedbe. Činjenica da u hrvatskom jeziku ne postoji recepcija filozofije jednog od najvažnijih europskih mislilaca dvadesetog stoljeća začuđuje nas, no bilo bi nepravedno reći da hrvatski mislioci nisu uzimali u obzir dosege onoga što je Ortega y Gasset promislio i to posredovali u svom intelektualnom djelovanju. U tom pogledu, u izradi popisa koji slijedi ograničili smo se na prijevode Orteginih djela na hrvatski jezik te na članke koji su o njegovoj filozofiji napisani na hrvatskom jeziku, ne navodeći prijevode i recepciju na hrvatskom srodnim jezicima,

1

Rezultati prezentirani u ovom radu dijelom su znanstvenog istraživanja »Političke teme u filozofiji Ortege y Gasseta« voditelja doc. dr. sc. Tomislava Krznara, koje je provedeno uz potporu Sveučilišta u Zagrebu tijekom 2015. godine.

Ovaj je članak izrađen u sklopu znanstvenog programa Znanstvenog centra izvrsnosti za integrativnu bioetiku, koji se ostvaruje pri Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu kao instituciji nositeljici Centra.

smatrajući da je to zadaća druge vrste, većeg obima i drugačijih namjena od one koju smo mi u ovim okvirima mogli izvršiti.

Drugo, ne donosimo bibliografske jedinice koje ne tematiziraju izravno Orteginu misao, poput enciklopedijskih, leksikonskih ili priručničkih jedinica. Također, ne donosimo ni bibliografske jedinice u kojima se Ortegina misao uzgred spominje. U ovom, mogli bismo kazati, suženom istraživačkom području, nastojali smo pronaći i navesti one jedinice koje kazuju o recepciji filozofije Ortege y Gasseta u nas, vodeći se načelom njihove filozofijske važnosti, a to su ponajprije prijevodi. Napomenimo da ne donosimo popis popratnih tekstova koje nalazimo u prijevodima.

Ostaju nam tri momenta koja moramo posebno istaknuti, a usko su vezana uz recepciju filozofije Ortege y Gasseta u Hrvatskoj. U prvome je riječ o djelu Bogdana Radice, čiju oslonjenost na Orteginu misao, kao i promišljenu poruku, vidimo u djelu *Agonija Europe*,² dok je u drugome riječ o nakladničkom maru urednika izdavačke kuće *Demetra*, čijim smo posredovanjem u proteklom desetljeću dobili tri prijevoda Orteginih djela, popraćena vrlo kvalitetnim tekstovima, uglavnom prijevodima radova stranih autora, što možemo smatrati značajnim doprinosom recepciji Orteginine misli u nas. Treća i ne manje važna opaska tiče se činjenice da postoje dva hrvatska prijevoda Orteginine *Pobune masa*, planetarno poznate, ali možda ne i najvažnije njegove knjige. Valja uočiti da je prvi prijevod *Pobune masa* objavljen u nas uoči Drugog svjetskog rata, i to samo desetak godina nakon objavljivanja španjolskog izvornika.

Dakako, ovdje treba uputiti na termin iz naslova ovog članka, na ono ‘preliminarno’, čime se sugerira da smo, u pogledu istraživanja recepcije Ortege y Gasseta u Hrvatskoj, tek na početku i da takvo istraživanje, kroz širenje konceptualnih obrazaca i sadržajne nadopune, tek treba dobiti zreliji izgled.

1. Prijevodi djelâ Josúa Ortege y Gasseta na hrvatski jezik

1.1. Knjige

- Ortega y Gasset, José, *Pobuna masa*, preveo Zlatko Gašparović, Anali naših dana, Zagreb 1941.
- Ortega y Gasset, José, *O ljubavi. O tehnicima*, preveo Jakša Sedmak, uredio Zlatko Gašparović, Naklada Dubrava, Zagreb 1944.
- Ortega y Gasset, José, *O ljubavi*, preveo Slavko Marojević, Svjetlost, Sarajevo 1989.
- Ortega y Gasset, José, *Pobuna masa*, prevela Duška Gerić Koren, pogovor napisao Milivoj Solar, Golden marketing, Zagreb 2003.
- Ortega y Gasset, José, *Što je filozofija?*, prevela Valentina Otmačić, priredio Dimitrije Savić, Demetra, Zagreb 2004.
- Ortega y Gasset, José, *Dehumanizacija umjetnosti i drugi eseji*, preveli Marko Grčić, Dunja Frankol i Tanja Tarbuk, Litteris, Zagreb 2007.
- Ortega y Gasset, José, *Meditacije o Quijoteu*, prevela Valentina Otmačić, priredio Dimitrije Savić, Demetra, Zagreb 2008.
- Ortega y Gasset, José, *Studije o ljubavi*, prevela Valentina Otmačić, priredio Dimitrije Savić, Demetra, Zagreb 2009.

1.2. Poglavlja iz knjiga, izvadci iz spisa i manji radovi³

- Ortega y Gasset, José, »Čovjek masa«, preveo K. S., *Hrvatska smotra: za književnost, umjetnost i društveni život*, VI (6/1938), str. 294–297.
- Ortega y Gasset, José, »Tema našeg vremena«, preveo Jordan Jelić, *Treći program Hrvatskog radija*, 40/1993, str. 235–240.
- Ortega y Gasset, José, »Dehumanizacija umjetnosti«, preveo Marko Grčić, *Europski glasnik*, 1/1996, str. 75–105.
- Ortega y Gasset, José, »Razmišljanja o Quijoteu«, prevela Tanja Tarbuk, *Tvrđa*, 1–2/2002, str. 377–396.
- Ortega y Gasset, José, »Oživljavanje slike«, prevela Dunja Frankol, *Europski glasnik*, 7/2002, str. 367–382.
- Ortega y Gasset, José, »Misija sveučilišta«, preveli Nikola Pezić i Tanja Tarbuk, *Europski glasnik*, 14/2009, str. 199–232.
- Ortega y Gasset, José, »Evropa i ideja nacije«, odabrao i preveo Milivoj Telečan, *Europski glasnik*, 18/2013, str. 219–237.

2. Recepcija djela Joséa Ortege y Gasseta na hrvatskom jeziku

2.1. Uži tematski krug

- Grlić, Danko, »Ortega y Gasset: O čovjeku kao utopijskom biću«, *Pogledi I* (11/1953), str. 839–840.
- Solar, Milivoj, »Ortegina pobuna masa«, u: Milivoj Solar, *Retorika post-moderne. Ogleđi i predavanja*, Matica hrvatska, Zagreb 2005., str. 74–84.
- Kravar, Zoran, »Masa i misije. José Ortega y Gasset: *Pobuna masa* (2003)«, u: Zoran Kravar, *Uljanice i duhovi*, Profil, Zagreb 2009., str. 49–69.
- Škorić, Gordana, »Pitanja suvremene umjetnosti – Ortega y Gasset«, u: Mislav Kukoč, (ur.), *Filozofija Mediterana*, Hrvatsko filozofsko društvo – Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Zagreb 2009., str. 419–433.
- Krznar, Tomislav, »Lov – sport ili destrukcija? Tragom misli Joséa Ortege y Gasset«, *Filozofska istraživanja*, 115 (3/2009), str. 461–475.
- Kranjec Markešić, Amalija, »Jose Ortega y Gasset – Pobuna masa«, *Nova akropola*, 62 (1/2010), str. 56–59.
- Krznar, Tomislav, »Filozofija kao briga za cjelinu – edukacijski uvidi Ortege y Gasset«, u: Tomislav Krznar, Nikolina Iris Filipović (ur.), *Vrč i šalica. Filozofijska vivisekcija problemâ odgoja i obrazovanja*, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2015., str. 403–417.

2

Usp. Bogdan Radica, *Agonija Europe. Razgovori i susreti*, Disput, Zagreb 2006. O okolnostima nastanka ove knjige, kao i o njenom »putovanju« do ovog izdanja, moguće je čitati u samoj knjizi. Važno je kazati da je ova knjiga kruna Radičinog interesa za brojne teme, pa tako i za misao Ortege y Gasseta. Budući da smo je ovdje istaknuli, ne navodimo je u opisu koji slijedi.

3

Iako izlazi iz proklamiranog koncepta prikaza djela, čini nam se vrlo značajnim uputiti i na prijevod spisa »Misli o romanu« kojeg, u prijevodu Kalmija Baruha, nalazimo objavljenog u sarajevskom časopisu *Pregled* (1932) u seriji objavljivanja po knjigama (svescima unutar godišta): VIII, str. 399–405, IX, str. 452–458 i XI–XII, str. 588–603.

2.2. Širi tematski krug

- Alfirević, Antun, »Raspust Družbe Isusove u Španiji«, *Život*, XIII (4/1932), str. 145–160.
- Čvrljak, Krešimir, »Pilastr i novije španjolske kulturne filozofije: Miguel de Unamuno, José Ortega y Gasset, Xavier Zubiri«, *Bogoslovska smotra*, XLII (2–3/1972), str. 232–237.
- Zlatar, Jelena, »Pojam i značenje mase u nekim filozofskim, sociološkim i psihološkim teorijama«, *Čemu*, V (11/2003), str. 27–41.
- Kravar, Zoran, »Tromost masa i povijesne zadaće«, *15 dana*, 47 (6/2004), str. 20–25.
- Paić, Žarko, »U žrvnju identiteta«, *Zarez*, br. 249, 22. siječnja 2009., str. 4–5.
- Jakuš, Andreja, »Razvoj španjolske filozofske misli od Seneka do danas«, *Studia lexicographica*, 4–5 (1–2/2009), str. 127–140.

2.3. Prikazi hrvatskih prijevoda djela Joséa Ortege y Gasseta

- Filipović, Vladimir, »Knjiga o suvremenom čovjeku. José Ortega y Gasset, *Pobuna masa*, preveo Zlatko Gašparović, Zagreb, 1941.«, *Hrvatska revija*, XV (2/1942), str. 92–94.
- Valentić, Tonči, »Vodič našeg doba. José Ortega y Gasset, *Pobuna masa*, prev. Duška Gerić Koren, Golden marketing, Zagreb, 2003.«, *Vijenac*, br. 251, 16. listopada 2003., str. 7.
- Sućeska, Alen, »José Ortega y Gasset, *Studije o ljubavi*, prijevod: Valentina Otmačić, Demetra, Zagreb 2009.«, *Filozofska istraživanja*, 117–118 (1–2/2010), str. 344–346.

2.4. Ostali prikazi

- Bošnjak, Branko: »José Ortega y Gasset, *Was ist Philosophie?*, Deutsch von Karl August Horst, München, 1967., str. 255«, prikaz njemačkog prijevoda knjige *Što je filozofija?*, *Praxis*, IV (5–6/1967), str. 840–843.

Zaključak

Ovim radom nastojali smo dati konceptualno sužen i sadržajno reduciran prikaz recepcije misli Ortege y Gasseta u hrvatskoj filozofiji, odnosno na hrvatskom jeziku i u hrvatskoj kulturi. Iako opsegom nevelika, recepcija oslikava značaj Ortegine filozofije. Posebno vrijedi istaknuti broj prevedenih djela, koji nije beznačajan. U segmentu sekundarne recepcije, uočljive su praznine jer pronađeni i navedeni rezultati ne svjedoče o postojanju strukturiranih istraživanja Ortegine misli u nas. Ipak, nadamo se da će, kao *preliminarni izvidi*, ovi rezultati biti početna točka na putu istraživanja recepcije filozofije Joséa Ortege y Gasseta u hrvatskoj filozofiji i kulturi, a potom i u širem, regionalnom kontekstu.

Berislav Čović

**Reception of Thought of the Spanish Philosopher
José Ortega y Gasset in Croatia –
Preliminary Findings**

Abstract

In this paper we intend to give insight into philosophical and bibliographic reception of thought of José Ortega y Gasset's, one of the most important European thinkers of 20th century, as well as to indicate deficient reception of Ortega y Gasset's philosophy in Croatia. We believe that the concept of this paper based on the principle of reception in one language and the narrow part of the thematic references gives a solid basis for further research of the influence of Ortega y Gasset's thought on philosophy in Croatia.

Key words

José Ortega y Gasset, Croatian philosophy, reception, translations